

בז"מ החמירה תורה יותר, וכן כשכבר חרב הבית אף שאין כהן יש שופט לענין זקן ממרא, דו"א אלא דכונת הדרשא היא רק לשאילת, כלומר שהחולקים באיזו הלכה למעשה אסור להם להתמיד במחלוקת, דכיון שיש בי"ד הגדול ביבנה אי במקום אחר, ויבנה רק לרומא נקט, ודברו בהוה, חייבים הם לבוא שמח לשאול דעתם, ומובן שחייבים לשמוע להם, אבל דין זקן ממרא ממש לענין חיוב מיתה אין כאן כלל וכלל, וזוהי הכונה "לשאילת". ובר מן דין חי' אפשר לאמר דמהירושלמי דע"ו הלא אין ראיה דאפשר דשמואל לא סבר כרב מאיר ולדריה נעשה ז"מ אף על דרבנן, אבל לדירן דפסקין כרבי מאיר אין ראיה מכאן דנעשה ז"מ על דרבנן, ואולם יש להשיב דשמואל אם יסבור כך על כרחן היא על יסוד דעת ר"ש שם בסנהדרין פ"ג דסבר אפילו על דקדוק אחר מדקדוקי סופרים, והלשון דקדוק אינו במשמע אלא דבר שהסמיכו חז"ל על הכתב, היינו שמצאו איזו דקדוק בכתב להסמיק דבריהם, אבל לא על גזירה כגון זו של עימן שלא מצינו שהסמיכו חז"ל על מקרא בתורה אלא על הא דדניאל בישתי מטתאות כדאיתא בע"ז ל"ו ושמואל פליג התם, אבל הלא אף לרב הרי רב אינו אומר שם שיש לגזירה זו סמך בדברי תורה, ורחוק לאמר דגם זה בכלל כישום דדברי קבלה בדברי תורה (ויש לעורר בנקודה זו הרבה ואכ"מ).

אכן באמת אין אנו צריכים לזה, דכבר נתכאר יעיל שאין ראיה לשיטת הרמב"ם מהירושלמי דע"ו הנ"ל.

(המשך יבא).

יצחק אייזיק הלוי ד"ר הערצאג,
הרב הראשי למדינת אירלנד החפשיית
(אייריש פרי סטיוט).

סימן ח

מתנות עניים

בירחון כנסת ישראל (אדר תרצ"ב) השיג הרב הגאון ר' יעלמה כהן שליט"א על מאמרי ייחופיע בפרדס (סיון תרצ"א) בענין הכאת שליש גבי מתנות עניים, והגני מודה להרב הנ"ל שנוקם

וכ"ז מבואר למעיין (והארבנו בזה בדברינו ייחופיעו ב"ה במבצע כנס"י הנ"ל). והרי ששן של גברים אינו סיג לאיסור כרת, ואי דנורו משום יינם ויינם משום בנותיהם, הרי בנותיהם אינו איסור כרת אלא מן הקבלה דקרא דמלאכי ואין זה שייך לכאן ועוד דהוא גזירה משום גזירה, ועוד דע"כ יורה הל' הנ"ל דכתיבנא עלך זקן כמרא לאו ממש הוא דהא בזמן שאין כהן אין ייפוט וכבר פסקו דיני נפשות מ' שנה קודם חורבן הבית ובימי רב ושמואל הרי הלא פסקה גם האפשרות של דיני נפשות עפ"י דין התורה, מכיון שאין כהן אין שופט, וע"כ דהכונה הוא או שזהו בדרך הפלגה בלבד, או שיהי' ראוי להקרא זקן ממרא, ואם על האופן הראשון אין כאן ראיה של כלום וגם על האופן השני אין ראיה דבאמת יש שני דברים בענין זה של המראה ע"י הבי"ד הגדול. (א) להתחייב מיתה, וזהו יוקא עפ"י התנאים המפורשים מחלוקת כורדנו כרת וכו', וכו'. (ב) שיהי' החולק נחשב ממרא וחוטא חטא גדול, וזה שייך בכל אופן שנחלק על הסנהדרין, אף בדרבנן שאינו סיג לאיסור כרת דלא תסור כתיב, ואנו מצווים להכנע להוראתם אפילו אומר לך וכו', ושפיר אמר שמואל לרב כתיבנא עלך ז"מ, היינו שיהי' בכלל ממרה כנגד הבי"ד הגדול שהורו להתיר משהא, אבל חיוב מיתה מאן דכר שמה.

ואולם לענין זה שיהי' עובר על הצווי להכנע הבי"ד הגדול, הרי הוא ממרה אף אם הסנהדרין אין מקומם בלשכת הנוית, ואף לאחר חורבן הבית כל שיש עליהם דין בי"ד הגדול, ובדרך זו אני מפרש את הירושלמי בסנהדרין פרק י"א הלכה ב' ובאת לרבות בית דין שביבנה, ר' זעירא אמר לשאילת, עיי"ש שנדחתו המפרשים לפירוש, ולע"ד הכונה היא שהברייתא מרבה בין המלה ובאת שאף הבי"ד של יבנה, היינו הסנהדרין של אחר זמן הבית יש לה דין בי"ד הגדול למה שכתוב בפרשה זו של דין זקן ממרא, ובא ר' זעירא וביאר לנו שלא נטעה לאמר דזה כולל כל הפרשה ויהי' חוקן הממרא על הבי"ד שביבנה חייב מיתה ממש, כשהסנהדרין יושבים חוץ ללשכת חנוית בזמן הכית אף שאין דנין דיני נפשות אחרים, מכ"מ

חפצא של פרי ושעורא של פרי חלה וחמץ אינם נמדדים כלל באמת המדה של פרי שנאמרה נבי ערלה וברכה ומתנית עניים וכו' וצא בהם, כי אם בהלכותיהם המיוחדות להם, של מין דגן ובא לידי חמין נבי חמין, ובדין לחם נבי חלה, ואף אם נימא דלגבי שאר דיני פרי בוסר לא הוי פרי, מ"מ חייב בחלה ובא לידי חמין, וגם בנוגע למין דגן, שעורא דפרי ישם פרי לא צריכים כלל, פוק חוי נבי כלאי הכים, כשהשריש הירק או התבואה מתקדשים, והרי דין מין תבואה ומין ירק נאמר גם בהם, ותיבא משהשרישו הויין חפצא של חמין, אף דפרי לא הויין (אמנם ישנו למ"ד בירושלמי דבעינן הבאת שליש, אבל הוא כשום דילוף מקרא המלאה וזהו נזה"כ מיוחד) וגם הלא היתר העומר חל תיבא בהשרשה, והרי גם נבי חרש בעינן מין דגן של חמשת המינים כמי בחמץ וחלה, ובכל זה מפורש, דחלות שם מין ושעורא דפרי הם שני דברים שונים, שאינם תלויים זה בזה, וא"כ בחלה וחמץ מחיובא ואיסורא קודם הבאת שליש, עדיין אינו מוכרח, דברין פרי בוסר בכלל פרי הוי, (ועיין בתוס' ר"ה דף י"ב שכתבו, דהביא קודם הבאת שליש חזו למילתייה, והביאו ראיה מהא דעמילין של טבחים עוברין עליו משום חמץ, ולכאורה זה סתירה לדברי, וגם לחמץ בעינן פרי, אכן נראה פשוט דראית התוס' היא, דאם לא הוי חזו כלל, היה נפקע מהם שם חמין, מדין חמץ שנפסל, ומההלכה של נבלה סרוחה).

(ב) הרב הג"ל פרש מצידתו עליו, ותמם על דברי שאמרתי, שהרמב"ם חילק על התוס', וסובר והבאת שליש הוא רק בתבואה וזיתים, ושאר פירות יש להם שעורים אחרים, לפי דברי הרב, סברא זו אי אפשרית היא, וכאלו אנכי מלבי בדיתיה, לדאבוני הנדול, אינני המחדש הראשון שזרק שמועה כזו לתוך החכמה, כבר קדמוני אבות העולם, רבותינו הראשונים והאחרונים ז"ל, עיין בתוס' רי"ד ובריטב"א ר"ה דף י"ב שמפורש להדיא כן בדבריהם, והתוס' רי"ד כתב, שגם בענבים דמבואר במשנה משיבאישו, הוי שעורא קודם הבאת שליש, ורק אם לקטן לדורכן בעינן הבאת שליש, אבל אם לקטן לאכול את הענבים עצמן או שעורן משיבאישו וחמני יהושע בר"ה

לדברי וטפל בהם, עובדא זו מוכיחה כי דברי נכנסו לבי מדרשא ומצאו להם מהלכים בין העומדים בחצרות ד' ולזה אתפלל כל הימים, תשואות חן לוי ומצדי הנני להשיב כיד ד' הטובה עלי, על כל פרבא ומרכא.

(א) דרך אנב העיר, שלמותר למילף תביאה בענבים, וניח היה שנסתמכתי במשנה דחלה, במחלוקת ר"א ורבנן, בתבואה שלא הביאה שליש, אם חייבת בחלה, או בסוגיא דפסחים דף מ"ב, דעמילין של טבחים, דהיא ג"כ תבואה ולא הביאה שליש עוברין עליו משום חמץ, תמה אני על דברים הללו, האם בלפותות של תביאה וענבים קא עסקינן, ומאן דבר שמן של ענבים ותבואה? דנתי על חלות שם פרי, ושעור פרי בכל התורה כולה, דכא דתלוי בדין ושם פרי, יע"ז הבאתי המישה דערלה, דסמדר מותר ובוסר אסור, דלא הוי דין מסוים של ערלה, כי אם הלכה בחליקי ושעורי פרי בכל התורה, ובדמיייתי בנמי דברכות דף ל"ו ואת גם לענין דין ברכה, ועל כרחך דענינת המעשרות הוי שעור אחר והלכה מיוחדת נבי תרומות ומעשרות מזה"כ דתבואת זרע (אמנם מצינו גם לענין דברים אחרים דתלויים בשיעור זה) והוספתי, כי גם מתנות עניים תלויים בשם פרי ושעורא דפרי של כל התורה, דהיינו בוסר וכסדר, ומה שייך לזה דין חלה וחמין, דנבי חלה לא נשנתה הלכות פרי, ואינו תלוי כלל בשעורא דפרי ושם פרי של כל התורה, ורק בדין לחם ומין דגן (דהיינו חמשת רביינים), וכזה הוא דנחלקו ר"א ורבנן, אם קודם הבאת שליש, הוי חפצא של לחם, והרי בירושלמי ישם איבעיא, לר"א דסובר דקודם הבאת שליש בטירה מחלה, איך הדין בעושה עיסה מתבואה שהביאה שליש ושלא הביאה שליש, ואם חייבת בחלה מדין גרירה, כמו עושה עיסה כחטים ואורז והלא דין גרירה היא הלכה מסוימת בדין לחם, (אמנם הר"ת הביא זאת גם לשאר איסורים ולדין טעם כעיקר זמקורו מהסוגיא דזבחים, ודברי הר"ת צריכים עיון ובאור, אבל לא כן דעת הרמב"ם) וכן מבואר להדיא בירושלמי שם, דכל האיבעיא היא רק לענין חלה, ולא לענין מעשרות, הרי דהבאת שליש נבי חלה בחלכות לחם נאמרה, וחמא אני איך יעלה על הדעת, שלחמץ בעינן

משקה של יין ושמן, ועיין ברמב"ם פ"א מהלכות טומאת אוכלין ה"ח שפסק הך דינא של הירושלמי רק לענין טומאת וחכשר, ושם כתב דבאת שליש ולא הבאישו, וחיינו דהיא הלכה אחרת שאינה תלויה בדין שעורא של עונת המעשרות, ורק דהוא דין מיוחד בהלכות משקין, כמ"ש הרמב"ם דחרי הן כשאר מי פירות, והיינו דמופקעין משם משקה, ודקא בדין משקה נאמר שעורא של הבאת שליש דתלוי רק בהבאת שליש, וכלפי לייא מזה יסוד לדברי שכתבתי, דחיון דין עינת המעשרות נאמרה הלכה מיוחדת של הבאת שליש שאינה מקבלת כלל לעונת המעשרות, והוא נבי דין קצירה ונבי דין משקה, ולפיכך שפיר דייק הרמב"ם וכתב נבי טומאת אוכלין ונבי מתנות עניים שליש, ובחלכות מעשרות משיבאישו, בנוגע לראית התוס' וחר"ש תבואת זרעך דבר שהוא נזרע ומצמיח יצא פחות משליש שאינו נזרע ומצמיח י"ל פשוט, דבתבואה קא עסקינן, ובוה הוא דאמרינן שליש, מה שאין כן ב"שאר פירות שעור זריעה תלוי בזמנים אחרים, והרמב"ם בעצמו פסק דינו של הירושלמי דתלוי בהגיע לזרוע ולצמח, וכתב "הכל לפי מה שהוא הפרי", הרי מפורש בדברי, דבשאר פירות יעור זריעה וצמיחה הוא בזמנים אחרים ולא בשליש.

והנה במשנה פאה פ"ו מבואר המקריש כרמו עד שלא נודעו העוללות אין העוללות לעניים, כי שנודעו העוללות העוללות לעניים, הוא משום דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, כמבואר בירושלמי שם, ומפורש בזה דעוללות שאני משאר מתנות עניים, וזכיית עניים בהם חלה גם במחור, (אמנם קשה מהא דמבואר במשנה הקודמת אין לעניים בעוללות קודם הבצירה, וגם הרמב"ם פסק שני הדינים, יש לי אריכות דברים בזה, אבל אין כאן מקומו). אבל הלא העובדא של ידיעת העוללות, אינו תלוי בטליש, ובמשנה הלא מבואר דתיכף משנודע זכו העניים, ומשמע דזוכים אף קודם הבאת שליש, והלא דין שליש לא נאמר דקא בפאה כי אם בכל מתנות עניים, ולבאורה מה שאני עוללות משאר מתנות עניים, הניחא לרידי דכל דין שליש נבי מתנות עניים אינו משום חסרון פרי, כי אם מההלכה דקצירה,

שם מפרש גם בשמח רש"י כן, גם בר"ש שביעית פ"ב מ"ז כתב בלישנא קמיתא, דהבאישו דענבים הוי קודם הבאת שליש, ועיין בחנוך מצוה שצ"ה ובסמ"ג מ"ע קל"ה דגם שם משמע כן, וא"כ אין עוני גדול מנשוא, אם פרשתי זאת ביטת הרמב"ם, ובפרט שלא גליתי כלום כבאורי, כי הדברים מפורשים שחור ע"נ לבן, והראיתי רק באצבעי על זה, (תרב הנ"ל העתיק לשון הרמב"ם בצורה מסודרת) וז"ל הרמב"ם איוו עונת המעשרות משיגיעו הפירות להזריע ולצמח הכל לפי מה שהוא הפרי כיצד התאנים כשיעשו רבים וכו', והוא מונה והולך שעור הכל פרי ופרי, ואח"כ כתב והתבואה משתביא שליש, הרי לשון הרמב"ם נוטה כמעט מפורש דלא כל הפירות תלויים בהבאת שליש, כמו שכתב "הכל לפי מה שהוא הפרי" ורק בתבואה כתב "משתביא שליש", וגם מצד עצמו, הלא עיקר דינא שעורא של עונת המעשרות תלוי בראוי לזריעה וצמיחה, והבאת שליש הוא רק סימן לדבר, דאז ראוי לצמיחה וזריעה, ומחויבא תיתי דבכל הפירות הוא אותן הסימן כמו בתבואה.

ראיתו דבירושלמי משמע דענבים משהביאו יליש, ובמשנה משהבאישו, הרי דכל שעורי המשנה לשליש מכוונות, (האמת דמחא דבאחד מהם במסרה מתאים שעור השנוי במשנה עם הבאת שליש, עדיין אין זה ראיה מוכרחת לשאר פירות, וליתר השעורים הישנויים במשנה) תמיהני הלא ראיה זו הביאו התוס' וחר"ש והגר"א, וא"כ כמה לו לשנות עוד הפעם דברי הראשונים שהבאתי, ועל ראיה זו הלא תירץ התוס' רי"ד כמו שהבאתי למעלה, דחלוק ענבים שלקטן לאכילה מענבים שלקטן לדרוך דהירושלמי הרי קאי על יין והמשנה איירי בענבים שלקטן לאכילת עצמן. אבל אמתתו של דבר שעור שליש בענבים לענין תרומות ומעשרות לא נשנה בירושלמי כלל, כי אם לענין חכשר בטומאת משקין וזה לשון הירושלמי, ענבים וזיתים שלא הביאו שליש המשקין היוצאין מהם אינם כישיירין, וא"כ אין שום סתירה לישטת הרמב"ם ויתר הראשונים, דשעור הבאישו אינו מתאים עם הבאת שליש, דהוה הלכה בפ"ע בחלות שם

שם לאתויי תאנים וירק, ולכאורה צ"ע תינה תאנה שחייב במעשרות מדאורייתא (לדעת הרמב"ם), אבל ירק אינו חייב במעשרות רק מדבריהם, ולמה צריכה הסוגיא לאתויי אשר דמבואר דגם חיובי דרבנן נכללים בהמשנה, וא"כ הרי נכתר ראיתו והשנתו מהמשנה דחרובים ושקדים המרים חייבים בפאה מדאורייתא.

(ד) והאשיא מתוס' שבת ריש כלל גדול, מוכרחני להודות כי לא אבינה כלל, דבר זה אם ספיחי סטים וקוצה ראויים קצת לאכילה, אינו מעניני כלל, העיקר שעל פי דין בהלכות אוכל, ספיחי סטים וקוצה לא הויין אוכל, כי אם עצים, והבאתי ע"ז הסוגיא דב"ק דבנוגע לדין שביעית, חלה עליהם קדושת שביעית, מהלכה דצביעה דחל גם על עצים, ולא מהלכה דאוכל, וא"כ למה נ"ו כל המורה לעייל פילא בעומא דמחטא, כדי לחשיג על דבריו, בשעה שהם מחוורים כשחלה, לאמתתו של דבר, אוכלין הראויים לאכילה ע"י הדחק, הויין נמורים וחייבים גם במעשרות ונקחים בכסף מעשר כמבואר ברמב"ם פ"ב מהל' חרומות ה"ח ובפ"ב מהל' מעשר שני ה"ד נבי תלתן וכרשינין ועל כרחך צ"ל, דאפילו לפירוש התוס', ספיחי סטים וקוצה לא הויין כ"כ ראויים לאכילה שיהיו בכלל אוכל, ופחותים המה מתלתן דנאכל ע"י הדחק, ואין אכילת ספיחי סטים וקוצה מעלה ומורידה עפ"י דין בהלכות אוכל, דבעינן לתרומות ומעשרות ומתנות עניים ושביעית, אמנם לא דה הרב חנ"ל בתוס' שבת, כי אלמלי כן לא היה מוטיב לי על דבריו, התוס' כתבו שש דמשום הכי נקט ספיחי סטים וקוצה ולא סטים וקוצה עצמם משום דהם אינם ראויים לאכילה כלל, או דהם אוכל גמור, ועיין ברמב"ם פ"ב מהל' מתנות עניים שכתב סטים וקוצה לא ספיחים כמו שכתב איסטוס ופואה, ולומר שדעת הרמב"ם כלישנא בתרא דתוס' אי אפשר, דחרי ללישנא בתרא הם אוכל גמור וחייבים במתנות עניים, ועל כרחך דהרמב"ם סובר כלישנא קמא דתוס' דלא הויין שום אוכל אפילו ע"י הדחק, וזוהו סיוע לדבריו.

(ה) חשנת הרב חנ"ל על עיסור חרושי, דהבאת שליש הוח הלכה בקצירה, וכתב דאיכא

מטילא בעוללות דחל זכיית עניים במחור, זוכין גם קודם הבאת שליש, אבל לדברי הרב בעל ההשגות, דגם דין פירות של מתנות עניים תלוי בעונת המעשרות, וקודם עונת המעשרות חסר עדיין חפצא של פרי החייב במתנות עניים, א"כ מדוע זוכים העניים בעוללות קודם הבאת שליש, דבנוגע לדין פרי לא שאני עוללות משאר מתנות עניים.

(ג) מה שרוצה לומר דבאמת דעת הרמב"ם בחרובים ושקדים המרים דאינם חייבים במתנות עניים רק מדבריהם כמו תרומות ומעשרות, אין להוסיף על זה כלום, כי אינו נכון, ומלשון הרמב"ם עצמו שכתב בפ"ב מהל' מתנות עניים כל הדומה לקציר בחמש דרכים אלו הוא שחייב בפאה, וחשיב שם חרובים בין כל המינים וגם שקדים, ולא חילק בין מתוקים למרים, נראה פשוט דנכלל בדבריו דחייבים כולם מדאורייתא. ראיתו והשנתו מהמשנה דנדה, כל שחייב בפאה חייב במעשרות, אינה צריכה לפני ולפנים ראשית הלא מבואר בנדה דף נ"א בסוגיא שם, דנכלל של מינים נשנו במשנה, דהמין החייב בפאה חייב במעשרות, והשאר פטורים כגון הפקר וחרזון אוכל, לא נחית המשנה כלל, וא"כ שקדים המרים, דהוי פטור רק מחסרון אוכל, והמין לא הופקע, דבהלכות מינים מרים ומתוקים חד מינא הוא, ורק דמדיון ושעירא של אוכל המיוחד בתרומות ומעשרות, הוא דהופטרו וא"כ הוי כמו שאר פטורים, ולא שייכי לכללא דמתני' אבל גם מלכד זה לשנתו דהביא יסוד לדבריו, כהמשנה דמפרש דכל החייב בזה מדאורייתא חייב בזה מדאורייתא איך יתכן לשטת הרמב"ם, דסובר דגם זיתים וענבים פטורים מתרומת ומעשרות מדאורייתא, ואינו חייב אלא יין ושמן דהם תירוש ויצהר, ובמתנות עניים הרי מדאורייתא זית וכרם חייבים, ומפורש בקרא, ונמצא דענבים וזיתים פטורים מן המעשרות, וחייבים בפאה, ואיך יפרנס המשנה, ועל כרחך דהמשנה כוללת בין חיובים דאורייתא לבין חיובים דרבנן, וגם אלה שבפאה חייבים מדאורייתא ובמעשרות מדבריהם, מיקרי "חייב בזה וכוזה" ובאמת כן מוכרח מהסוגיא, דבמשנה מבואר ויש שחייב במעשר ואינו חייב בפאה, ובסוגיא

הנמרא שם: אי אמרת בשלמא מתניתין בשלא הביאה שלישי, ברייתא דחריש אין לא חריש לא (נבי קרסמוה נמלים) בשחביאה שלישי, ולכאורה צ"ע, דהא גם בקרסמוה נמלים פטורה מפאה, כשיש דלא הוה קצירה, וא"כ מדוע בעינן חרישה ומ"ש מלא הביאה שלישי ואשר דמוכרח מזה, דאין הפסק פאה חלוי בחיוב קצירה, דכל דלא הוי קצירה לחיוב בפאה, מפסיק, ודין הפסק פאה היא הלכה בפ"ע, וישנן קצירות שמפסיקות, וישנן קצירות שאינן מפסיקות, אף ישותיהן לא הויין קצירה לחיוב, וכדחזינן דקודם שלישי כפסיק, וקרסמוה נמלים אינו מפסיק, וע"כ מפרש הרמב"ם דמחלוקת ר' מאיר וחכמים לא בחיוב קצירה קודם הבאת שלישי נשנתה דכזה גם חכמים מודים דקוצר קודם שלישי פטור מן הפאה כמבואר בירושלמי פ"ג, ומחלוקתן היא רק אם הוי קצירה לענין הפקר ופסק בזה כחכמים דאינו כפסיק והדברים פשוטים, ועיין בתוס' שם לתר תירוצא דאיכא חלוקא בין תבואה שהביא שלישי ובין תבואה שננמרה כל צרכה דבאחרונה גם קצירה וחרישה אינו מפסיק, אף דלענין המחייב על קצירה בפאה, אין שום ג"מ בין תבואה שהביאה שלישי ובין תבואה שננמרה כל צרכה, דרי דדין קצירה של הפסק פאה, ודין קצירה של חיוב פאה הם דינים שאינם תלויים זה בזה, ולפ"ז אין סתירה גם מפסק הרמב"ם (שהבאתי במאמרי) דבדין קוצר קודם לעומר ולא הביאה שלישי, רק לבחמה מותר, ולענין חיוב פאה פטור גם בקצר לאדם, דהא חזינן דשטת הרמב"ם דחלות דין קצירה של חיוב פאה אינה מתאמת יבדין קצירה של הפסק פאה, אף דיניהם תלויים בשם קצירה, ולפסק גם קודם הבאת שלישי הוי קצירה, וע"כ גם בקוצר לפני העומר דכוותיה דאינה מתאמת בכל פרטיה על דין קצירה של חיוב מתנות עניים, ואף דבקוצר לבחמה שניהם מופקעים מקצירה, אבל בקוצר לאדם קודם הבאת שלישי, בזה חלוק דין קצירה של חיוב פאה מדין קצירה של קודם העומר, אבל יסוד ההלכה אחת היא צבילם דתלויים בשם קצירה וע"ז אנו דנים.

(ו) מה שבא על לשון התוספתא שאינה תולמת בירוש' הנני מראה רק על הר"ש שמירש

מכתבדא, הנני מעיר רק שהדברים מבוארים יסחוריים די צורכם ואין צורך לתאריך בזה "ורבירי נביאות הללו" מפורשים בתורת כהנים קצירה ולא השחת רצוני להבין איך יפרנס הרב הנ"ל הסוגיא דמעחית, דמבואר למרות הכל, יתבאית שלישי הוא הלכה בקצירה, לענין קצירת העומר והפסק פאה, ובתורת כהנים שהבאתי במאמרי מפורש דתרא הלכה היא בדין קצירה ולא השחת וקוצר קודם הבאת שלישי, ודלה דעתי בלתיפוס, איך אפשר לומר אחרת, ואם יאמר דהוא משום דלא הוי פרי קודם הבאת שלישי, ומשים הכי לא הוי קצירה, הניחא מתנות עניים (שיש לומר דהיא ילפותא ממעשר היכן אינו יודע), אבל קצירה קודם לעומר האם גם כן נזה"כ של שלישי ויטעורא של עונת המעשרות, זוהי הלכה חדשה שלא שמענוה עד היום, ומה יעשה עם מחלוקת התנאים במשנה ותורת כהנים היכא התחיל קודם הבאת שלישי, אם מותר לגמור הקצירה לאחר הבאת שלישי, ובתורת כהנים מוסיף עלה דגם לענין חיוב פאה נשנתה מחלוקת זו, תינח לדידי דכל ההלכה של שלישי בחלות דין קצירה נאמרה, משום הכי כובר ר' יהודה דאם התחיל קודם הבאת שלישי מותר לגמור, וליכא איסורא של קוצר קודם העומר, וגם דפטור ממתנות עניים, משום דזה הוה הלכה מסוימת בדין קצירה, דאי סתח בשעה שלא היתה קצירה, מופקעת כולה משם קצירה, אבל אם כל ההלכה של שלישי נשנתה בחלות שם פרי, אז אי אפשר להבין אמאי מותר לקצור אחר שהביאו שלישי שכבר נעשה פרי ואמאי פטור ממתנות עניים, גם היתר שקצר כשננמרה והביאה שלישי, והלא בנימרא פלוגתת התנאים אם רק לבחמה הותרה או גם לאדם, ואם זהו משום חסרון פרי מאי נפקא מינה בין בהמה לאדם, ועל כרחך דהיא הלכה מיוחדת, דמופקעת מחלות דין קצירה, כנזה"כ קצירה ולא השחת, וכזה היא דנאמרה המחלוקת אם רק קצירה דביחמה מופקעת מקצירה, או דגם לאדם כיון דלא הביאה שלישי היא בכלל שחת. ומה שהקשה הרב מפסק הרמב"ם, דקוצר קודם הבאת שלישי אינו מפסיק לפאה בלא חרישה, כמדומני שאחרי העיון בסוגיא שמח הקושיא נופלת מאליה, וז"ל

פטורא דהפקר, הדברים מדפסין אינרא, ואם נאמר דבישמיטה הוא משום דכשעת הבאת שליש היתה הפקר דפטורא מדינא דכשעת חובתה היתה פטורה, מה נענה למתנית עניים דנעשים הפקר אח"כ.

הירושלמי דקדושין אפשר לבאר בפשיטות, דהירושלמי מפרש הכריתא דקמה דהחזיק רק בקמה ולא בקרקע, לא משום דאם זכה בקרקע חייב גם במעשר, כי אם דלשון המחזיק בקמה מורה כן, דנתכוין לזכות רק בפירות ולא בקרקע. הירושלמי דהזרע שדה הפקר חייב במעשרות, ופלוגתא האמוראים שמה, כבר פירש רבנו הגדול אא"ו הנאון החסיד מיהר"ה זצ"ל, שמפיו אנו חיים, ומימיו אני שותים, דלאו כדן פטור הפקר וכדן מעשרות נאמר, כי אם כדני ממונות ובזכיית המשבית בשבת שהשבית, דהיכא שהשבית שדה הפקר היטבר להמשבית. אף באופן שלא זכה בקרקע, ולא ע"י הקרקע זוכה בחשבון, ורק משום שהוא השבית, וזא דנוטל רק כדן יורד לתוך שדה חברו שלא ברשות, הוא היכא דאיכא בעל הקרקע, דיכול לומר ארעאי אשבת, דהוי זאת הפקעה, דלא יזכה חמשבית בשבת, ולפ"ו דברי ר' א' דהזרע שדה הפקר חייב במעשרות, לא קאי שזכה בשדה, כי אם בפירוש דלא נתכוין לזכות בה, והקרקע נשארה הפקר, דהפירות שייכים להמשבית, ולכן חייב במעשרות וע"ו הוא דפליג ר' יונה וסובר, דאם לא זכה בקרקע אינו זוכה גם בפירות ע"י השבחתו וזריעתו, וממילא גם הפירות הם הפקר ופטורים מן המעשרות, ולפ"ו כל דברי הירושלמי אינם שייכים כלל לדניו של הר"ש דזוכה בקרקע חייב במעשר.

(ט) אנב אורחא לא אבין, צרוף מעשר עם קצירת, שחידש הרב הנ"ל, ממה נפשך אם הפקר שעה אחת אינו פטר ממעשר היכא דזכה גם בקרקע, מה איכפת לן אם בשעת קצירה היה הפקר, הניחא כמתנת עניים דשעת חובתן היא הקצירה, אבל בתרומות ומעשרות קצירה אינה כענינא כלל, תרומות ומעשרות יש לה שתי שעות חובה חכאת שליש ומרות, אולם קצירה אינה מעלה ואינה מורידה ופשוט.

(י) מקור דברי הרמב"ם, דאם זכו אחרים

במחומר לקרקע קודם הבאת שליש, ואין אני רואה שום הבדל ושינוי אם נפיש במחומר לקרקע קודם שהביאה בוסר או קודם שהביאה שליש, מה שמבל על הבאור תלוש מן הקרקע דהוא לאחר הבאת שליש, (והרב הנ"ל מוסיב איך אפשר לומר תלוש מן הקרקע בתביאה ישצריכה עדיין להביא שני שלישים), תמיחני האם אמרתי שהביאה שליש אחר דוקא, מצדי יכולה להיות ישעומדת להקצר, נתכוונתי רק דבתלוש דמבואר בתוספתא דפטור מן חכל צריך לפרש אחר הבאת שליש (ולמעלה). אכן בלי דברי גם לגירסת הר"ש והגר"א, צריך לפרש אחר שליש כשהוא עדיין במחומר, ובלאו הכי פאה אינה מענינה כלל, ולמה הטיל דופי רק במאמרי.

(ז) אני רואה חובה לעצמי להעיר כי בתדושי לא באתי לו לקיים גירסא זו, ולא לבטל אחרת, כי מי אני שאכדיע בדברים העומדים ברומו של עולם, ויטובותינו הראשינים נחלקו עליהם, והשטה מקובצת בב"ק מקיים גירסת התוספתא, נתכוונתי רק לבאר דליטת הרמב"ם גירסת התוספתא כמו שהיא עולה יפה.

(ח) לקושיית הרב הנ"ל על חערתי אנב אורחא, שדינו של הר"ש דזוכה גם בקרקע ליכא פטורא דהפקר גם במעשרות, שכתבתי דהדן צ"ע, והקיסה הא בירושלמי מוכרח כן, הלא ראה זו מהירושלמי איתא בר"ש פאה, אותו הר"ש שנסתמכתי בו ושאלנו דנים עליו, ולמותר הראני תיטומת לבי לירושלמי זה, ברם הדן תמוה בדביקרא, מה ענין הקרקע לפטור הפקר דחל על החפצא החייב בתרומות ומעשרות ומה שייך לזוז הקרקע, ופטור הפקר נאמר על הפירות אף שהקרקע נשאר של בעלים, דהא גם בהפקיר בתלוש הפירות פטורים, ובמחומר אם הפקיר את המכה ולא את הקרקע נ"כ פטור, כרמוכח מישנת הישמיטה דלטת הרמב"ם בפ"ו מחל' מתנית עניים ה"ח דהא דגדוליה פטורים מתרומות ומעשרות, הוא מפטורא דהפקר, וכן שמת רש"י בב"ק דף כ"ת דהא דמתנות עניים פטורים מתרומות ומעשרות הוא נ"כ מפטורא דהפקר, אף שהקרקע נשאר ברשות בעלים, וא"כ במח עדיף שאם זכה בקרקע דפקע פטורא דהפקר; מהפקיר לכתחלה רק הפירות ולא הקרקע, דאיכא

מהפך פטור גם ממתנות עניים, הוא מתשובת יגאונים (כנראה חשוכת רב האי גאון הוצאת אסף ירושלים תרפ"ט) דגשאלו על המשנה בפאה ונשמר למעוטי חסד, הלא המפקיר כרמו וזכה בו חייב במתנות עניים (לכאורה התירוץ פשוט, דהוא רק היכא שלא היה הפקר בשעת קצירת, והמשנה בפאה קאי על הפקר בשעת קצירת, ומההלכה של בשעת חובתה היתה פטורה), וכנראה מתוך התשובה חדש הגאון הלכה זו, דבזכו אחרים פטורה השדה גם ממתנות עניים. והנני מחזיק טובה עוד הפעם להנר"ש כהן שהקדיש התענינותו לרברי מובטחני שגם לעתיד ישים לבו לחדושי שיפיע ברצות די לפרקים ואסיר תודה לכבית אהיה לו.

יוסף דוב הלוי סאלאווייציק

בחנאון מהר"ם שליט"א.

ברלין אד"ש תרצ"ב.

* * *

בהיותי ביקראם שבעתי מגאוני דורנו שליט"א מספרים עליו נפלאות, ומשבחים אותו לגאון עצום ועילוי נפלא, איש האשכולות במעלות ובסודות לו עשר ידות.

העורך.

סימן ט

ישוב נפלא להרמב"ם באם טענו חטים ואמר איני יודע.

(בשם אחי הרב הגאון המפורסם ר' יהושע יוסף פרייז ו"ו).

במש"כ הרמב"ם בפרק א' מהל' טוען "אם טענו חטים ואמר איני יודע אם חטים אם שעורים חייב בדמי שעורים", והשיג עליו הראב"ד סגמרא מפורשת ב"ק ל"ה אי ניכא דאמר ניוק ברי ומזיק שמא אכתי נימא תהוי תיובתא דרבה בר נתן עיי"ש, ובקושי עצומה זו לא מצאו כל אנשי חיל ידיהם ועי' בש"כ סי' פ"ח שהאריך בזה, ונראה לי ליישב דעת הרמב"ם דהנה הפוסקים הזכירו ג' טעמים בפטור דמי השעורים, דמדשתיק ולא תבע הו"ל הודאת התובע שאין מניע לו, ב' דאחולי אחיל נבי',

ג' שיטת הרמ"ה דא"ל משטה אני כך, והקשה הרא"ש ועוד על הרמ"ה דאם כן היכא שעומד בהודאתו ולא אמר משטה אני כך הו"ל לחיובי. והש"ך החזיק בדעת הרמ"ה וחביא כמה ראיות לזה, והוכיח שגם הרמב"ם סבירא לי' טעם השטאה, אלא שבפ"ג מהל' טוען כתב בפירוש טעם הודאה והש"ך כתב דהוא לאו דוקא אבל זה דוחק, ונלע"ד שבאמת הרמב"ם סיבר שני הטעמים ולא סגי לי' הא בלא הא, דלטעם השטאה קשה דא"ב יתחייב אם עומד בדבורו ולטעם הודאה ומתילה ג"כ קשה לפי מה שהעלו הפוסקים בדין קנין אודיתא שההודאה הוא חיוב חדש שמתחייב האדם את עצמו בחיוב הנוף מחדש ועי' בנו"ב קמא חו"מ סי' ל' ובח"צ סי' ט"ז ובקצה"ח ונה"מ סי' מ' וסי' ס', וע"כ אף ששניהם מודים ויש עדים שאינו חייב לו כלום מ"מ הוא חייב, דאמרינן דאף ישמן העבר אין מניע לו כלום מ"מ ההודאה הוא חיוב חדש שמקבל עליו עכשו, וא"כ קשה בהך דטענו חטים והודה בשעורים נהי נמי דאזלינן בחד הודאת התובע או מחילתו מ"מ חיינו על זמן העבר אבל הלא חייב מצד חיוב חדש שמתחייב עכשיו ע"י הודאה שלו, איברא דאודיתא אינה קנין אלא באתם עדי דאם לא כן מצי א"ל משטה אני כך, ואע"ג דבתר הכי לא אמר לי' מ"מ כיון דבשעת מעשה הי' יכול לחזור מהודאתו ע"י טענת השטאה לא אלימא מילתא דאודיתא זו לכיטוי חיוב אף דאח"כ לא טעין השטאה, ולפי"ז טעם הודאה ומחילה מסלק החיוב שעבר, וטעם השטאת מסלק החיוב חדש של עכשיו ועפ"ז נוכל להבין יסוד סברת הרמב"ם שמחלק בין טוען ברי בשעורים או טוען איני יודע, כי מלבד הקושי מנכירא דב"ק הנ"ל עוד צריך להבין טעמו של דבר בעצמו, וע"פ הנ"ל יש לומר דבאומר איני יודע לא שייך טענת השטאה, דאם הי' רוצה להשטות דרך לאמר ברי כי בטוען טענת ספק חוייבין השומעים שבאמת יש דברים בנו, כי טענת ספק לא תחשב כל כך על הלב וכמו"ט תוס' בב"מ צ"ז שאין אדם עושה את עצמו ברצונו מסופק, וכיון דלא שייך בזה השטאה מהני בהא אידיתא אף בלא אתם עדי, ואם כן נהי דטענו חטים והודה בשעורים פטור על העבר